

Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Postboks 8112 Dep
0032 OSLO

Deres ref.:

Deres dato:

Vår ref.: 16/00371-1

Vår dato: 26.05.2016

Høringsuttalelse - NOU 2015: 7 Assimilering og motstand - Norsk politikk overfor taterne/romani folket fra 1850 til idag

Anno museum ønsker å påpeke feil og mangler i omtalen av vår faglige satsing, Latjo drom, romanifolkets/taternes kultur og historie, i Vollebæk utvalgets offentlige utredning, NOU 2015:7, Assimilering og motstand. Vi ønsker også å kommentere prosessen rundt organiseringen av utvalgets arbeid. Til slutt vil vi komme med noen konkrete forslag til tiltak.

Om bakgrunnen for etableringen på Glomdalsmuseet

For å kunne gi en vurdering av den faglige satsingen Latjo drom, er det vesentlig å starte med å belyse bakgrunnen for at Glomdalsmuseet, som idag er en avdeling i Anno museum, fikk oppgaven med å lage et senter for dokumentasjon av romanifolkets/taternes kultur og historie, og hva som var det uttalte målet ved denne satsingen.

Utvalget peker på at et senter for dokumentasjon og formidling av romanifolkets/taternes kultur og historie på Glomdalsmuseet ble lansert som en første del av statens kollektive unnskyldning til taterne. Det som ikke kommer fram i NOU 2015:7 er at det skulle være en *kulturell* oppreising.

Etsenter for dokumentasjon av romanifolkets/taternes kultur og historie ble tidlig satt i sammenheng med en kollektiv oppreising til denne nasjonale minoriteten. Da den første Stortingsmeldingen om nasjonale minoriteten ble offentliggjort i 2000 ble det slått fast at det skulle etableres et nytt senter for dokumentasjon og formidling av romanifolkets kultur og historie på Glomdalsmuseet (St.meld. nr. 15: 2000-2001). Tiltaket skulle ha som mål og styrke kulturen til romanifolket/taterne, og kunne ifølge samme Stortingsmelding: (...) «sjåast som einform for kompensasjon for kontroll- og fornorski ngspolitikken, særlig for dei verknadene den har hatt på å svekkje kulturen» (ibid:44). En tidligere stortingsmelding hadde to år tidligere fastslått at satsingen skulle etableres som en avdeling ved Glomdalsmuseet, at det kulturelle innholdet skulle være hovedfokus, mens storsamfunnets overgrep skulle tillegges mindre vekt (St.meld. nr. 22: 1999-2000).

Anno museum oppfatter det i dag som positivt at satsingen på museet, som vi i går under navnet: Latjo drom, romanifolkets/taternes kultur og historie, kan settes isammenheng med en kollektiv oppreising. Som utvalget også peker på, så føler mange av tater/romanislekt i dag stolthet over utstillingen Latjo drom som stod ferdig i 2006. De første årene Glomdalsmuseet jobbet med dette prosjektet var det derimot en stor engstelse blant mange om hva det «å komme på museum» ville medføre. Mye av kjernen i denne engstelsen må tolkes i lys av en redsel for å offentliggjøre det som lenge har vært en stigmatisert etnisk identitet.

Det som ble den store konflikten blant romanifolket/taterner selv i opprettelsen av Latjo drom var hovedsakelig rekkefølgen av tiltak. Dette gjorde at det å sette tiltaket på Glomdalsmuseet i sammenheng med en kollektiv oppreising ble problematisk. Mange følte at deres individuelle behov for erstatning for overgrep og taternes eget behov for et «taternes hus», ble glemt på bekostning av satsingen på museet. Bedre erstatningsordninger for overgrep og opprettelsen av Stiftelsen romanifolkets/taternes kulturfond, som var et annet viktig kollektivt tiltak, gjorde museets arbeid etterhvert lettere.

Om samarbeidet med romanifolkets/taternes organisasjoner og museets nøytralitet

Når det gjelder kritikken om at Glomdalsmuseet bare har samarbeidet med to av taternes egne organisasjoner Taternes landsforening (TL), som til 2005 hadde navnet Romanifolkets Landsforening (RFL), og Landsorganisasjonen for Romanifolket (LOR), så ønsker vi å påpeke følgende: Det *fant*es kun to organisasjoner som var godkjente som støtteberettigede av det som i dag benevnes Kommunal- og moderniseringsdepartementet, da vi åpnet utstillingen Latjo drom i 2006. Dette framgår ikke av utvalgets utredning. Departementet anbefalte oss på et tidlig tidspunkt om å samarbeide med de to nevnte organisasjonene.

Ettersom Taternes landsforening var en av initiativtakerne til etableringen på museet, så var de med i en arbeidsgruppe på museet fra begynnelsen. Fra 2004 ble også Landsorganisasjonen for Romanifolket med i arbeidsgruppa. Begge disse organisasjonene er med i arbeidsgruppa i dag. Museet skrev i 2007 en ny samarbeidsavtale med TL og LOR der begge organisasjonene ønsket et punkt som slo fast at ingen nye organisasjoner kunne få bli med i arbeidsgruppa hvis ikke alle parter ble enige om dette.

I tråd med rammekonvensjonen for vern av nasjonale minoriteter, som garanterer minoritetens rett til medvirkning, så har museet etterkommet TL og LOR sine ønsker vedrørende dette. Til nå har disse ikke at flere organisasjoner skal være med i arbeidsgruppa. Andre organisasjoner står derimot fritt til å bruke museet og til å legge sine aktiviteter hit.

Glomdalsmuseet er åpen for å se på ulike samarbeidsplattformer. Blant annet kan det være aktuelt å samarbeide med Romanifolkets/taternes senter der flere av organisasjonene er representert. Glomdalsmuseet diskuterer gjerne med departementet om samarbeidet med taterne kan løses på en annen måte.

Om mangler i omtalen av vårt arbeid

Glomdalsmuseet har fulgt utvalgets arbeid på nært holdt ettersom konservator NMF Mari Østhaug Møystad, fagansvarlig for vår satsing Latjo drom, romanifolkets taternes kultur og historie, fikk permisjon fra sin faste stilling hos oss for å kunne fungere som rådgiver og utreder for utvalget i perioden fra juni 2011 til desember 2013.

Ettersom Møystad, som en del av sin funksjon for utvalget, orienterte om Glomdalsmuseets arbeid, så har utvalget fått en grundig orientering om arbeidet som er gjennomført på museet. Når utvalget utelater å nevne at vår utstilling Latjo drom finnes både som bok og som en komplett vandretstilling og nettutstilling, så er det vanskelig å forstå grunnen til dette.

Boka Latjo drom er på 122 sider og består av alle tekstene i den permanente utstillingen Latjo drom, men i en utvidet form, samt en rekke flotte fotografier. Nettutstillingen Latjo drom er ikke nevnt et eneste sted i NOU 2015:7. Det nevnes på side 133 i utredningen at vi har «undervisningsressurser på nett», men dette er ikke det samme som å ha en nettutstilling.

Utvalget nevner heller ikke en ny vandreutstilling som museet har laget, og som vi i dialog med sekretariatsleder Ingvill T. Plesner ventet med å offentliggjøre til utvalget lanserte sin utredning. Utstillingen ble først offentliggjort 1. juni 2015 i Oslo rådhus, fordi sekretariatslederen mente at det var materiale i utstillingen som utvalget ønsket å være den første til å offentliggjøre.

Noe som heller ikke nevnes er ulike aktivitetsdagene som er utviklet på museet. Glomdalsmuseet har flere faste aktivitetsdager hvert år der romanifolkets/taternes kultur og historie er tema (Julekonsert, «Taterne og Grundsetmart'n» og Liv istuene). Disse aktivitetsdagene gjør at mange fra folket selv får sett utstillingen, og at mange sier at museet har blitt et sted de kan «være seg sjølve».

Glomdalsmuseet merker seg at formidlingsmateriale fra andre institusjoner tillegges større vekt og tyngde, og ønsker en forklaring på dette. Et offentlig utvalg bør kunne sette objektive faglige kriterier for hva som skal løftes fram. Blant annet nevnes: «Duri drom», Romanifolkets historie, som er et hefte laget av Oslo byarkiv med fokus på «de reisende i Oslo». Dette heftet skal ifølge utvalget styrke kompetansen om nasjonale minoriteters historie og liv i byen» (NOU 2015:7, side 110). Det skal også brukes til å få konkrete læringsmål om nasjonale minoriteter uttil alle Oslo skoler (NOU 2015:7 side 133).

Ved siden av at utvalget utelater mye av det Glomdalsmuseet har gjort, så vil vi gjerne føye til at Glomdalsmuseets satsing på romanifolkets satsing ikke bare dreier seg om arbeidet med en utstilling. Det som i utredningen refereres til som «kurator» er ikke korrekt, ettersom denne tittelen i Norge vanligvis refererer til den som er ansvarlig for en utstilling. Det burde nevnes at Møystad har produsert tre av artiklene i vedlegget til NOU 2015:7. I litteraturlisten til NOU 2015:7 er Møystad kun referert til som forfatter for to av disse tre artiklene, mens ingen andre av hennes andre publikasjoner nevnes.

Bekrivelsen av utstillingen

Omtalen av museets arbeid med utstillingen Latjo drom virker underlig. Utstillingen Latjo drom er en beskrivelse av romanifolkets/taternes kultur og historie, og den har blant annet som mål å skape stolthet blant romanifolket/ taterne selv og å gi «buroen» kunnskap som kan motvirke fordommer. Dette framgår ikke av utvalgets tekniske beskrivelse der det står følgende:

«Utstillingen inneholder en rekke bilder og gjenstander samt installasjoner» (side 88).

Videre legges det til:

«En ansatt kurator og en formidler fra taterne/romanifolket i 20% stilling har i de siste årene vært tilknyttet Glomdalsmuseet for å ha omvisninger og undervisningsopplegg i forbindelse med utstillingen. I 2014 hadde de blant annet undervisning for skoleklasser og lærere fra flere skoler i Elverum» (s 88).

Her høres det for det første ut som det de kaller kurator, som er konservator, og en formidler fra romanifolket/taterne begge er ansatt i 20 % stilling, og at disse kun har vært ansatt på museet i de siste årene.

Museets konservator har vært ansatt i full stilling på museet siden 2004, bortsett fra perioden hun hadde permisjon for å drive med utvalgsarbeid. Denne stillingen ble første gang besatt i april 1999 og siden har det vært knyttet egen konservator til dette arbeidet. Som konservator jobber hun med formidling, forskning, dokumentasjon og med museets samlinger. Når det gjelder dokumentasjonsarbeidet har museet arbeidet med ulike prosjekter som blant annet dreier seg om innsamling av historier og kulturminner, samt arkivundersøkelser. Museet har også opparbeidet en omfattende foto- og gjenstandssamling.

Glomdalsmuseet har siden januar 1998 hatt en prosjektmedarbeider av romani-/taterslekt ansatt i full stilling. Dessverre ble denne stillingen etter 2008 redusert til en stilling på noe over 30%. Anno museum ser klart at det er behov for en full stilling som prosjektmedarbeider/fagkonsulent. Stillingen som prosjektmedarbeider er en fagstilling som inkluderer alle museets arbeidsområder. Prosjektmedarbeiderne har vært sentrale i dokumentasjonsarbeidet.

Medvirkning som pedagogisk metode

Som nevnt har det vært en selvfølge for Glomdalsmuseet at romanifolket/taterne skal være direkte involvert i arbeidet med utstillingen. Dette er årsaken til at Glomdalsmuseet siden 1998 har hatt en ansatt av taterslekt. Medvirkning og dialog er sentralt i vårt arbeid. Slagordet «ingenting om oss, uten oss», kommer fra arbeidet i museene. Formidlingen av romanifolkets/taternes historie og kultur på museet legger vekt på en kombinasjon av museets fagkompetanse og romanifolkets/taternes kompetanse om eget liv, deres erfaringsnære kompetanse. Målet er at vi skal få fagutdannede konservatorer av taterslekt, i mellomtiden får prosjektmedarbeidere av taterslekt opplæring i museumsarbeid gjennom ulike interne opplæringstiltak. To prosjektmedarbeidere har fått opplæring i museumsarbeid gjennom prosjektet «Mangfold i museene».

Utvalget kritiserer at Latjo drom utstillingen er plassert i Elverum

På side 88 i NOU 2015:7 sies følgende: **«Beliggenheten i Elverum gjør at den permanente utstillingen ikke er så lett tilgjengelig for skoleklasser og enkeltpersoner som bor andre steder i landet»**. Selv om utvalget er Oslo-basert så virker kritikken av uttalelsen om plassering underlig, og kan tolkes som en manglende forståelse for hvordan norsk distriktpolitikk fungerer. At en utstilling som er plassert et sted er vanskelig tilgjengelig for folk som bor langt unna gjelder alle permanente utstillinger uansett hvor de befinner seg geografisk. Hvor mener utvalget utstillingen skulle ha vært plassert? Saken er at utstillingen er svært sentralt plassert i et av kjerneområdene for taterne.

En styrking av satsingen Latjo drom

I utvalgets kapittel om veien videre er det ikke noe forslag om å styrke Glomdalsmuseets satsing styrkes. Utvalget hevder er: «Latjo drom-utstillingen er viktig for formidlingen av romanifolkets/taternes kulturhistorie, men den er ikke tilstrekkelig. Det er en offentlig oppgave å legge til rette for mer formidling av historie og kultur, i flere deler av landet. Dette gjelder blant annet kystkulturen til de båtreisende på Sørlandet og Vestlandet.» (NOU 2015:7, side 138).

Her virker det som at utvalget ikke har forstått at utstillingen Latjo drom er en nasjonal utstilling, som forteller historien til det norske romanifolket/taterne. Det er også en utstilling som skal være i stadig fornying. De sjøreisende på Sør- og Vestlandet er også en del av fortellingen på Glomdalsmuseet. Når det etterlyses mere formidling av historie og kultur i ulike deler av landet, så ville det være naturlig å foreslå at dette kan skje i samarbeid med Glomdalsmuseet og at eksisterende ressurser, som nettutstilling og vandreutstillinger, kan brukes her. Selv om det er viktig at regionale museer og institusjoner får muligheten til å formidle historien til romanifolket/taterne lokalt, så er det fortsatt vesentlig å legge vekt på at Glomdalsmuseet er en ressurs for hele landet.

Om arbeidet med forsoning

Et av hovedmålene ved utvalgets arbeid har vært å bidra til forsoning, og utvalget fokuserer på at myndighetenes her har en sentral rolle: «*Myndighetene har ansvaret for en deltagende og åpen minoritetspolitikk. De må også påse at utøvelsen av minoritetspolitikken ikke er konfliktskapende*» (NOU 2015:7, side 138).

Det å ikke være konfliktskapende burde også være et mål ved utvalgets arbeid. Det ser nå ut til at høringsrunden, og til deis også utvalgsarbeidet, har bidratt mere til konflikt enn forsoning.

Det ble signalisert fra utvalget at de ønsket en stor grad av deltakelse fra romanifolket/taterne selv i arbeidet, men dette er ikke det etterlatte inntrykket. Flere av romani-/taterslekt som har vært tilknyttet arbeidet med utvalgsrapporten, har følt seg mer som «minoritetspolitiske gisler» enn likestilte parter. Sammensetningen av ressursgruppen har også lagt grunnlaget for konflikt.

Blant annet ble en person

Deler av avsnittet er tatt ut ettersom det inneholder omtale av enkeltpersoner.

som da blant annet fikk lov til å sverte museets konservator for åpen mikrofon uten at departementet prøvde å stoppe dette. I forkant av møtet fikk avdelingsleder Kristin Ryan fra departementet, som ledet møtet, et brev fra Glomdalsmuseet som tilbakeviste ryktene som ble framsatt på møtet. Det ble bedt om at brevet skulle være en del av høringssvarene fra møtet. Dette ble ikke imøtekommet.

Selv om konflikter ikke er ukjente, både blant romanifolket/taterne og andre grupper, når store prosjekter skal igangsettes eller avsluttes, så kunne noen av de nevnte konfliktene vært unngått med en bedre håndtering og møteledelse fra departementets side. Det er også høyst beklagelig at ansvarsforholdet mellom departementet og den tidligere utvalgssekretæren har vært uklar. Den tidligere lederen for utvalgets sekretariat har også brukt et av høringsmøtene til å be om unnskyldning for NOU 2015:7, noe som ikke styrker troverdigheten av utvalgets arbeid.

Informasjonen om utvalgsarbeidet har heller ikke vært god nok overfor de som ikke er organiserte eller de som har et skiftende forhold til organisasjonene. I utvalgets første fase ble det organisert ulike informasjonsmøter. Da det ble konflikter på flere av disse møtene valgte daværende utvalgsleder å stanse møtene. Å ta opp denne typen møter etter at arbeidet er avsluttet, har vært problematisk.

I sin håndtering av samarbeidet med romanifolket/taterne, og særlig høringsprosessene i ettertid, har både utvalget og departementet utvist et bemerkelsesverdig manglende skjønn. Dette har bidratt til et klima som nå er preget av konflikt og ikke av forsoning. Sammen med de negative kommentarene Glomdalsmuseet har fått i NOU 2015:7, så har dette ført til at vi nå føler at vårt arbeid er satt 10 år tilbake i tid.

Konkluderende bemerkninger og forslag

Måten utstillingen Latjo dram omtales på, er både nedvurderende og mangelfull. Det ser ikke ut til at utvalget anerkjenner eller forstår at utstillingen er et viktig bidrag iformidlingen av vår kulturhistorie. Siden utstillingen åpnet i 2006 har flere titusener sett utstillingen. De besøkende har kommet fra alle aldersgrupper og sosiale lag, blant dem både pensjonister og skoleelever. En av de første gruppene som besøkte museet kom med buss fra Malmø. Hverken i Sverige eller Danmark finnes det en slik nasjonal satsing.

Utstillingen har bidratt til at mange av romani-/taterslekt nå føler økt stolthet av egen kultur, samtidig som den gir «folk flest» en mulighet til å lære om romanifolket/taterner, noe som igjen motvirker fordommer og fremmer økt forståelse og refleksjon.

Utvalget hevder at det er en generell mangel på kunnskap om romanifolkets/taternes kultur og historie, en generell usynliggjøring av gruppen og mange negative holdninger overfor dem. De peker derfor på behovet for mer formidling av denne nasjonale minoritetens kultur og historie. Glomdalsmuseet blir derimot ikke nevnt som en viktig ressurs iformidlingen av romanifolkets/taternes kultur og historie og arbeidet for å endre negative holdninger, selv om museet har dette som en målsetting, og museet har materiale som kan brukes i dette arbeidet.

Det er en generell svakhet ved utvalgsrapporten at den i liten grad ser tiltak som Romanifolkets/taternes kulturfond, Romanifolkets/taternes senter og Latjo drom-satsingen på Glomdalsmuseet i en sammenheng. Disse har alle som mål å styrke romanifolkets/taternes kultur.

Ved å se hvordan allerede etablerte tiltak kan utfylle hverandre, og hvordan samarbeid kan foregå, kunne utvalget ha bidratt til en bedre utnytting av eksisterende tiltak. Ved at det etterlatte inntrykket er at eksisterende tiltak ikke holder mål, så bidrar utvalget aktivt til å bygge ned tiltak som de istedet burde styrket.

Anno museum har følgende forslag vi mener kan styrke vår faglige satsing på romanifolket/taterner

- Glomdalsmuseet har behov for flere formidlerstillinger. Økte statlige midler til en full stilling for en formidler av romani-/taterslekt vil gi museet større muligheter til en aktiv formidling .
- Glomdalsmuseet kan styrkes som formidlingssenter for romanifolkets/taternes kultur og historie, og gjøres mer tilgjengelig for skoleklasser i ulike deler av landet, hvis det bevilges midler til skoleturer til museet. Vi foreslår at det settes av statlige øremerkede midler, for eksempel gjennom Romanifolkets/taternes kulturfond, der skoler kan søke støtte.
- Iforlengelsen av dette bør også Glomdalsmuseet brukes som et kompetansesenter for lærere som skal undervise om romanifolket/taterner i skolen. Et fast seminar på Glomdalsmuseet i samarbeid med NAFO vil kunne gi lærere økt kompetanse og et grunnlag for å gi et godt undervisningstilbud på sine lærersteder. Her bør det også øremerkes midler.
- Glomdalsmuseet ønsker også å være vertskap for et årlig seminar som fokuseres på ulike problemstillinger som angår romanifolket/taterner. Seminaret kan være et samarbeid mellom statlige etater, forskningsmiljøer og frivillige organisasjoner .

- Om formidling og utstillingsarbeid: I et av utvalgets vedlegg (Vedlegg til NOU 2015: 7 side 644) nevnes Holocaust-senteret som en naturlig arena for en permanent utstilling om romanifolkets/taternes krigshistorie. Glomdalsmuseet er det museet i landet som har et nasjonalt ansvar for formidling av romanifolkets/taternes kultur og historie. En slik satsing som nevnes her bør følgelig bli lagt til Glomdalsmuseet. I denne sammenheng kan det nevnes at Glomdalsmuseet i september vil åpne en ny og utvidet del av utstillingen Latjo drom, som handler om den mørke historien.
- Framtidige tiltak eller prosjekter som settes i gang som et resultat av utvalgets arbeid og/eller anbefalinger bør der det er mulig bygge på tiltak som allerede er gjennomført, og ha en bred samarbeidsplattform. Tiltak som settes i verk bør ikke settes opp mot hverandre, men bør samlet bidra til å støtte romanifolket/taterne med de ulike utfordringene som gruppen har. Når det gjelder formidling av historie og kultur bør det samtidig legges vekt på at undervisning om romanifolkets/taterne er en del av en felles fortelling og at økt kunnskap om romanifolket/taterne er med på å bryte ned fordommer mot gruppen.

Med vennlig hilsen

Harald Jacobsen
administrerende direktør
Anno museum

